הרב דני שורץ

כמה אחוזים מותר לארגון צדקה לתת למתרימים?

שאלה

בימינו מקובל ששכרם של המתרימים העובדים בעבור ארגוני צדקה, ישיבות ומוסדות חסד הוא אחוז מסוים מהתרומה שהשיגו, ויש לשאול: כמה אחוזים מהתרומה מותר לארגון לתת למתרימים, או לחילופין כמה אחוזים מותר למתרימים לגבות?

א. ההיתר לתת אחוזים מתרומה

ראשית יש לברר: מנין שמותר להפריש מתרומה לטובת המתרים? כתב על כך הרב שטרנבוך,[1] שההיתר לתת למתרים הוא משום שזו טובתם של העניים,[2] כי אם לא יקבל המתרים שכר טרחה, לא נמצא מי שיסכים לעסוק בהתרמה, ולכן ניחא לאלו שנאסף הכסף בעבורם שחלקו יינתן למתרים, וסיים את דבריו במילים: 'וכבר נהגו כן שמקבל בשכרו אחוזים וזה ממריצו לפעול'. מדבריו מובן מדוע איננו חוששים להפסדם של אלו שהתרומה יועדה להם, אולם עדיין יש לשאול: כיצד אנו עוברים על דעת התורם ומעבירים למתרים חלק מהסכום שניתן לצורך מטרה מוגדרת? תשובה לכך ניתן למצוא בדברי הרב יצחק זילברשטיין,[3] שאומר שאפשר להחשיב את כל הסכום שניתן למשולח שהולך וטורח ואוסף כספים בעבור הישיבה בכלל הנדר שנדר הנותן לתת, כי אין זה שונה משכר האומנין שבהקשרו נאמר בגמרא (שבועות י ע"ב): 'מותר הקטורת מה היו עושין בה? מפרישין ממנה שכר האומנין', ומכיוון שהמשולח טורח ויגע על התרומה, מגיע לו שכר על עבודתו.[4] אם כן ניתן להפריש חלק מהסכום שנתרם כשכר למתרים, ואין בכך גזל מצד העניים שהכסף יועד להם, שכן הם מוחלים כדי שתרימו בעבורם סכום גדול יותר, ומצד התורם אין בכך גזל שכן ברור שהמתרים ראוי לשכר תמורת טרחתו בהשגת התרומה, ולנותן הצדקה ברור שהארגון נותן שכר למתרים מכסף התרומה.

1. שו"ת תשובות והנהגות ב, סי' תעה.
2. את הסברה של הערכת טובת העניים וההנחה שהם מוותרים במקום מסוים על רווח לטובת רווח עתידי במקום אחר למד הרב שטרנבוך מהסוגיה בערכין ו, ע"ב, שרבי ינאי יזיף ופרע משום דניחא להו לעניים. סברה זו מופיעה בסוגיות נוספות, ראה בבא מציעא יב, ע"ב), גיטין ל, ע"א וברש"י שם).
3. חשוקי חמד, שבועות י ע"ב.
4. וכן כתב סברה זו שבט הלוי, ח"ב סי' קכב, והוכיח מסוגיה זו.

בחזרה לעמוד התוכן

ב. הגבול העליון

מצאנו בכמה ספרים שהגבול העליון לסכום הניתן למתרים מהתרומה הוא קרוב לחמישים אחוז ממנה, כלומר צריך שלפחות רוב הכסף יגיע למטרה שלשמה הוא נאסף. הרב שטרנבוך (שם) מבאר שהטעם לזה הוא אומדנא ברורה שהנותנים לא מתכוונים שרוב הכסף יגיע למתרים, אלא כוונתם שהחלק הגדול מתרומתם ילך למוסד. הוא מוסיף מילים חריפות כנגד מתרים הרוצה יותר ממחצית הסכום לעצמו, ואומר שהוא מרמה את הציבור ונחשב הדבר לגזלה. כך כותב גם הרב מנשה קליין (קטן) בשו"ת 'משנה הלכות' (ח"ד סי' רלז), שמתבטא במילים חריפות כנגד מתרימים הלוקחים מעל ממחצית התרומה:

> אני תמה האיך יעלה על דעת מי שהוא לחייב הישיבה לתת לו מחצה צדקה ממה שהם מקבלים... **הרבה יש להרהר בזה אי לא הוה גזל ממש...**

בהמשך הוא כותב טעם דומה לטעמו של הרב שטרנבוך, שהאומדנא הפשוטה היא שאין בדעתו של התורם לתת את התרומה אם ידע שיותר ממחצית מהסכום מקבל המתרים. עולה מדבריהם שאין לתת למתרים את רוב הכסף הנאסף, ומתרים שעושה כך קרוב לעבור על איסור גזל.

ג. כיצד אומדים את הסכום הראוי

לאחר שקבענו שהגבול העליון הוא קרוב לחמישים אחוז מהתרומה, עדיין יש לברר כיצד נאמוד מהו האחוז הראוי לתת למתרים. לעיל ראינו שהרב זילברשטיין מבסס את ההיתר לתת כסף למתרים על כך שהוא מקבל שכר תמורת עבודתו. על פי עקרון זה אומר הרב מנחם מנדל שפרן (קובץ הישר והטוב כרך יב עמ' כה):

> שלעולם שכר האיסוף צריך למדוד ולשער בכל מקרה לגופו של ענין... לפי כמות הזמן והמאמץ שנדרש האספן להשקיע בעבודתו והמוניטין הקיימים למוסד שלשמו הוא אוסף.

בדבריו אין הוא קובע אחוזים מוחלטים מהתרומה שמותר לתת למתרים, אבל למדנו מדבריו שיש לקבוע זאת ע"פ אומדנות המעריכות את הטורח בהשגת התרומה. טעמו הוא שאין דומה הטורח בשכנוע לתת תרומה גדולה כטורח בהשגת תרומה קטנה, ואין דומה הטורח בשכנוע לתרום בעבור מוסד מוכר כטורח לתרום בעבור מוסד שאינו מפורסם, ולפי העבודה המוטלת על המתרים ייקבע שכרו. בספר הלכות צדקה[5] ליקט דעות שונות לגבי גובה השכר שמותר לתת למתרים – בין 25% ל-49% מהתרומה.

5. ספר הלכות צדקה, סי' יט סעי' א, נדפס בעילום שם המחבר באייר תשס"ט, מעוטר בהסכמות הרב חיים פנחס שיינברג, הרב יעקב מאיר שטרן והרב מתתיהו דייטש. הספר נמצא באינטרנט באתר היברובוקס.

בחזרה לעמוד התוכן

סיכום

לכל הדעות הסכום המרבי מתוך התרומה שמותר לתת למתרים בעבור צדקה, תלמוד תורה וחסד הוא מעט פחות מחמישים אחוז ממנה. אם נותנים יותר ממחצית התרומה למתרים, קרוב הדבר להיות גזל של התורם ושל אלו שתרמו בעבורם. מדברי הפוסקים נראה שלא נוחה דעתם גם מנתינת סכום הקרוב לחמישים אחוז, ולדעתם ראוי לתת הרבה פחות מחמישים אחוז. את ההערכה לסכום הראוי למתרים נראה שיש לעשות ע"פ הטורח שיש בעבודת המתרים בהשגת התרומה.

בחזרה לעמוד התוכן